

ОГЛЯД ОСОБОВОГО ФОНДУ КОЛЕКЦІОНЕРА, МИСТЕЦТВОЗНАВЦЯ МАКСИМІЛІАНА ГОЛЬДШТЕЙНА В ЦЕНТРАЛЬНОМУ ДЕРЖАВНОМУ ІСТОРИЧНОМУ АРХІВІ м. ЛЬВОВА

Багатовікова історія взаємовідносин єврейського і українського народів насичена надзвичайно складними переплетіннями стосунків, які стали продуктом спадщини Польської Речі Посполитої, Російської імперії, Австро-Угорської монархії та Радянського Союзу. Всі чотири державні утворення, в яких ані український, ані єврейський народи не були домінуючою титульною нацією, вибудовували власні схеми ієрархії народів у своїх політичних системах, які спричинили певний спадок їхньої державної політики, що досі не отримав належної та ґрунтовної наукової аналітичної оцінки як цілість.

Протягом багатовікового проживання на території України єврейським народом створена значна матеріальна і духовна культурна спадщина. В державних наукових, архівних, музейних закладах зосереджені великі за обсягом та хронологічними рамками джерела і колекції єврейської матеріальної і духовної культури, які потребують ґрунтовного і всебічного вивчення та введення їх в науковий обіг. Дані матеріали є цінною і необхідною джерельною базою для комплексних наукових досліджень різних напрямків юдаїки, історії взаємостосунків єврейського, українського та інших народів, які проживали на території України.

Пропонований огляд особового фонду відомого єврейського колекціонера, мистецтвознавця, ініціатора і одного із засновників Єврейського музею у Львові Максиміліана Гольдштейна та публікування частини документів цього фонду, започатковує рубрику в збірнику «Українська орієнталістика», присвячену вивченню юдаїки у вітчизняних архівах, музеях і бібліотеках.

Постать М.Гольдштейна та його колекція єврейських старожитностей була однією з дослідницьких тем доктора мистецтвознавства Ф.С.Петрякової, яка опублікувала ряд статей у вітчизняних і зарубіжних наукових збірниках і часописах.¹ Декілька статей, присвячених М.Гольдштейну, в 1990-х рр. були надруковані у польських і українських виданнях дослідником Катастрофи українського єврейства проф. Я.С.Хонігсманом.²

В Центральному державному історичному архіві м. Львова зберігаються документи М.Гольдштейна, сформовані в окремий особовий фонд 761. Фонд складається з 8-ми справ. Документи написані українською, польською, німецькою і російською мовами. Крайні дати документів: 1895 р. – 1941 р., в тому числі наявна копія документу 1880 р. (сама копія виготовлена в 1895 р.).

¹ Еврейские культовые объекты в собрании Музея этнографии и художественного промысла во Львове // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура: № 12, Сходознавчі студії: Вип. 2 / заг. ред. Даниленка В.Я. – 2009. – С. 103 – 113; Еврейское музейное дело, индивидуальное коллекционирование на украинской этнической территории. Конец XIX - начало XXI ст.: обратный отсчет к будущему. // Пятое запорожские еврейские чтения. / Запорожский государственный университет, Запорожское городское отделение общества «Украина - Израиль»; Ред. кол. Турченко Ф., Баканурский Г. – Запорожье, 2001. – С. 271 – 283; Максиміліан Гольдштейн – известный деятель культуры Галиции первой половины XX столетия. Страницы биографии. – М., 1994. – 28 с. – репринт; Максиміліан Гольдштейн – известный деятель культуры Галиции первой половины XX столетия. Страницы биографии. – М., 1995. – 28 с. – репринт; Максиміліан Гольдштейн. Сторінки біографії // Часопис «І». – 2008; Collection of Jewish Arts in the Lviv Ethnography and Crafts Museum// Treasures of Jewish Galicia. Judaica from the Museum of Ethnography and Crafts in Lviv, Ukraine. – Tel-Aviv, 1996. – p.p. 75 – 82; Maximilian Goldstein and Jewish art and crafts in Lvov // Shvut. Studies in Russian and East European Jewish History and Culture / Tel Aviv University, Diaspora Research Institute, Ben - Gurion University of the Negev, Ben - Gurion Research Center. – Tel Aviv, 1996. – № 4(20). – P. 138 – 163.

² Див.: Хонігсман Я.С. Люди, годы, события, Статьи из нашей давней и недавней истории. – Львов, 1998. – с.82-85; Шофар, 1997. №1; Słowo żydowskie. 1992. №20.

Спр.1. Свідоцтво про народження, довідки з місця праці та ін. Гольдштейна М. та його доньки Ірини 1917-1941 рр. (копія 1880 р.). 33 арк.

У порівнянні з багатьма іншими особовими фондами Центрального державного історичного архіву м. Львова фонд М.Гольдштейна є невеликим за обсягом документів. Проте тут зберігається декілька особистих документів фондоутворювача, які мають першорядне значення для висвітлення найважливіших подій в житті кожної людини. Мова йде про свідоцтво про народження М.Гольдштейна та свідоцтво про одруження. Хоча дані документи дійшли до нас в копіях пізнішого часу, проте в них міститься необхідна для відтворення біографії М.Гольдштейна інформація про дату і місце його народження, родину, родину його дружини, міста його перебування в різні роки життя. Свідоцтво про народження представляє собою виписку з метричної книги Єврейського метричного управління м. Львова, виготовлену в 1895 р. польською мовою і засвідченою підписом і печаткою нотаріуса у Кракові.³ В цей час М.Гольдштейну йшов 15-й рік і ймовірно у зв'язку з навчанням необхідно було надати документ, який підтверджував його особу. Копія свідоцтва про одруження, яке відбулося в 1917 р. під час перебування М.Гольдштейна у Відні, була виготовлена в 1940 р. і ймовірно для надання до органів радянської влади. Даний документ написаний німецькою мовою з нотаріальним підтвердженням його відповідності оригіналу.⁴

В даній справі зберігається ще 7 документів, які можна об'єднати в одну групу. Це – посвідчення особи М.Гольдштейна, серед яких є документи зі всіма ознаками легітимності, тобто з підписами, використанням бланків, печаток, датами, вихідними номерами тощо. Крім того тут знаходяться різні варіанти посвідчень українською і німецькою мовами, надруковані на друкарській машинці або написані від руки, проте без відповідних підписів та інших юридичних підтверджень. Всі ці документи датуються 1939 – 1941 рр. і були покликані засвідчити перед радянською і німецькою владами не просто особу М.Гольдштейна, а його вклад в культуру Львова, зокрема в музейну справу, його високі професійні якості колекціонера, мистецтвознавця, а також потребу його подальшої наукової праці і необхідність збереження його колекції єврейської старовини.

Менше ніж за місяць після вступу радянських військ до Львова, таке перше посвідчення від 12 жовтня 1939 р. М.Гольдштейну видає директор Музею Наукового Товариства Шевченка у Львові Ярослав Пастернак.⁵ В 1928-1939 рр. останній очолював Музей Наукового Товариства Шевченка у Львові і добре був обізнаний з колекційною та музейницькою працею М.Гольдштейна. Апелюючи до нової влади щодо охорони приватного музею М.Гольдштейна, Я.Пастернак зазначав, що це уможливить «його (Т.С.: М.Гольдштейна) успішну працю біля зберігання та виучування єврейської старовини».⁶

Вже в наступному місяці аналогічного змісту засвідчення науково-професійних якостей та необхідності прийняття М.Гольдштейна на посаду хранителя-директора Єврейського музею у Львові підписують відомі організатори та діячі музейної справи м. Львова. Перший підпис належить Іларіону Свенціцькому⁷, який під текстом документу, написа-

³ Центральный державный исторический архив, м.Львів (далі:ЦДІА, м.Львів), ф.761, оп.1, спр.1, арк.2.

⁴ ЦДІА, м. Львів. – Там же, Арк.1.

⁵ Пастернак Ярослав (1892, Хирів, Львівська обл. – 1969, Торонто) – відомий український археолог, науковець, культурно-громадський діяч. Вивчав археологію і філологію, на філософському факультеті у Львівському університеті, у Карловому університеті в Празі. Найважливіші археологічні розкопки провів на терені княжого Галича(1934-1941), де відкрив Успенський собор з саркофагом Ярослава Осмомисла. Працював на посаді професора Українського Вільного Університету у Празі і в Мюнхені, в Богословської Академії у Львові, завідувачем кафедри археології Львівського університету, старшим науковим співробітником Львівського відділу Інституту археології АН УРСР. В 1944 р. емігрував до Німеччини, а згодом до Канади, де працював в університетах та займався науковою роботою.

⁶ ЦДІА, м. Львів, ф.761, оп.1, спр.1, арк.3.

⁷ Свенціцький Іларіон (1876, Буськ, Львівська обл. – 1956, Львів) – відомий український філолог, етнограф, музеєзнавець, громадсько-культурний діяч. Навчався у Львівському університеті на фізико-математичному факультеті, у Петербурзькому університеті на історико-філософському, у Археологічному інституті в Петербурзі, у професор В.Ягіча у Відні. Перший директор заснованого митрополитом А.Шептицьким Національного музею у Львові, де працював з 1905 р. по 1952 р. Автор численних наукових праць з мовознавства, етнографії, музеєзнавства, мистецтвознавства.

ного польською мовою, додатково зазначає українською мовою, що «Петент (Т.С.: М.Гольдштейн) займається пам'ятками єврейської старовини від 1912 р. Вповні годжуся, щоб Максиміліян Гольдштейн став хранителем і організатором єврейського музею у Львові».⁸ Даний документ підписали також відомий львівський архівознавець, колишній директор ряду львівських музеїв Олександр Чоловський⁹, хранитель Крєзнавчого музею у Львові Рудольф Мєкіцькі¹⁰, вищезгадуваний директор Музею Наукового Товариства Шевченка у Львові Я.Пастернак, директор Музею художнього промислу Ксаверій Півовцькі¹¹ та професор, хранитель Етнографічного музею у Львові Олександр Прусевич¹². Даний документ має без перебільшення виняткове значення для характеристики особистості М.Гольдштейна. Підписи вищевказаних осіб – це не просто підписи типових чиновників, а підписи знаних і авторитетних львів'ян, видатних діячів в музеєзнавчій і мистецтвознавчій царині, які висловили своє визнання багатолітньої науково-організаційної і музейницької праці М.Гольдштейна та вважали своїм обов'язком засвідчити перед новою владою потребу дальшого функціонування і розвитку єврейського музею у Львові.

Ряд документів даної справи є важливими щодо висвітлення трагічних сторінок історії євреїв Львова під час його окупації німецько-фашистською владою. Ряд посвідчень, датованих 1941 р., передають вкрай жорстоку атмосферу боротьби людей за фізичне виживання. Протягом 1941 р. М.Гольдштейн намагався захистити свою родину і свою колекцію від фізичного знищення, вдаючись до підтримки з боку українських і польських діячів культури. М.Гольдштейн разом з родиною від 1918 р. мешкав по вул. Новий Світ, №15, кв.6 (другий поверх)¹³, де власне і знаходилася його нумізматична колекція, колекція єврейських старожитностей, бібліотека, з якими мали можливість знайомитися і вивчати науковці і митці протягом більш як 10-ти передвоєнних років.¹⁴ В справі зберігається важливий документ (хоча без підпису уповноваженої особи) для встановлення часу переселення М.Гольдштейна разом з родиною зі свого помешкання по вул. Новий Світ в гетто та місце його останнього помешкання.¹⁵ Дане посвідчення вказує, що вже 6 грудня 1941 р. М.Гольдштейн разом з дружиною Фанні і молодшою донькою Іреною мешкали на одній з вулиць львівського гетто – вул. Панєнській, №9, кв.28.¹⁶ Дата даного документу визначає також другу крайню дату фонду в цілому.

Спр.2. Листи Гольдштейна М. до Бергмана Г. та Гітлера А. 1936-1938 рр. 4 арк.

У справі знаходяться два листи М.Гольдштейна, які дійшли до нашого часу. Враховуючи той факт, що внаслідок свого довголітнього і серйозного зацікавлення колекціонуванням старожитностей М.Гольдштейн перебував з багатьма людьми різних країн Європи у взаємостосунках, можна припустити, що він активно користувався найтипівішим тогочасним способом комунікації – листуванням. Проте історія зберегла лише два листи, що є цінними документами для встановлення біографічних даних і особистісних характе-

⁸ ЦДІА, м. Львів, ф.761, оп.1, спр.1, арк.4.

⁹ Чоловський Олександр, (Czołowski Aleksander) (1865, Перемишль – 1944, Львів) – польський історик, архівознавець, музеєзнавець, директор Міського Історичного музею Львова і Крєзнавчого музею у Львові, Навчався у Львівському і Відєнському університетах. В коло його наукових інтересів входили дослідження львівських архівів, в тому числі монастирських і цехових.

¹⁰ Мєкіцькі Рудольф, (Mękicki Rudolf) (1887 – 1942, Львів) – польський геральдист, музеєзнавець, мистецтвознавець, графік, редактор квартальника «Zapiski Numizmatyczne», викладач Львівської Політехніки, директор Крєзнавчого музею у Львові.

¹¹ Півовцькі Франциск Ксаверій, (Piwocki Franciszek Ksawery) (1901, Львів – 1974, Варшава) – польський мистецтвознавець, етнолог, професор Академії мистецтв у Варшаві, викладав у Познанському та Варшавському університетах, директор Музею художнього промислу у Львові. Автор понад 200 наукових праць.

¹² Прусевич Олександр, (Prusiewicz A.) (1878-1941) – польський історик, етнограф, бібліофіл.

¹³ ЦДІА, м. Львів, ф.761, оп.1, спр.1, арк.16.

¹⁴ Будинок, в якому мешкав М.Гольдштейн і де фактично знаходився його приватний музей, зберігся до наших днів. Сьогодні тут знаходиться туристична фірма «Акорд» та ряд приватних помешкань. Після неодноразових перейменувань з 1944 р. вулиці в 1990 р. було повернуто стару назву. Див.: Мельник Б.В. Довідник перейменувань вулиць і площ Львова. – Львів, 2001. – С.43.

¹⁵ ЦДІА, м. Львів. Ф.761. Оп.1. Спр.1. Арк.32.

¹⁶ Вул. Панєнська в 1944 р. була перейменована на вул. Заводську. Див.: Мельник Б.В. Довідник перейменувань вулиць і площ Львова. – Львів, 2001. – С.22.

ристик їх автора. Листи об'єднані однією темою, а саме книгою «Kultura i sztuka ludu żydowskiego na ziemiach polskich. Zbiory M.Goldsteina», яка була написана М.Гольдштейном у співавторстві з Каролем Дрезднером.¹⁷ Книга стала своєрідним підсумком багатолітньої збиральницької діяльності М.Гольдштейна і дає уяву про кількісні і якісні характеристики колекції єврейських старожитностей автора. В процесі підготовки книги М.Гольдштейн звернувся з пропозицією взяти участь у виданні до відомих фахівців. Передмову написав знавець і дослідник історії та культури євреїв Польщі, зокрема Галичини і Львова, львів'янин, професор д-р Маєр Балабан.¹⁸ Книга ілюстрована графічними роботами Е.М.Лілієна¹⁹, А.Шика²⁰, проф.С.Якубунського. Книга була видана накладом М.Гольдштейна в кількості 1000 примірників, кожний з яких пронумерований. М.Гольдштейн дарував книгу не лише окремим особам – науковцям, фахівцям, мистецтвознавцям, музейним працівникам, а також бібліотекам і культурно-просвітницьким закладам.²¹

Один лист адресований професору Єврейського університету в Єрусалимі Гуго Бергману²² від 9 серпня 1936 р. Адресатом другого листа був А.Гітлер і хоча лист був надісланий 14 березня 1938 р., тобто після трьох років після опублікування книги, проте його зміст пов'язаний саме з нею. М.Гольдштейн разом з листом надіслав власне книгу і просив у адресата надіслати відгук.²³ З листів дізнаємося, що М.Гольдштейн надіслав примірники книги до польських високопосадовців, зокрема до державного президента, професора І.Москіцького, міністра-президента, генерала Складовського, до науковців, редакцій часописів, від яких отримав схвальну оцінку своєї праці, як внесок в культуру і спеціально - в єврейське питання. До Єврейського університету в Єрусалимі М.Гольдштейн надіслав окрім книги ще й відгуки на її появу в польській пресі, зокрема в варшавських часописах „Dziennik Polski” і „Przegląd Powszechny”.²⁴ Листи написані німецькою мовою і є машинописними копіями з зазначенням дат написання та імен адресатів.

¹⁷ Maximilian Goldstein, dr.Karol Dresdner. Kultura i sztuka ludu Żydowskiego na ziemiach polskich. Zbiory M.Goldsteina. – Lwów, 1935. – 208 s.

¹⁸ Балабан Маєр Самуель (1877, Львів – 1942, Варшава) – рабин, історик, сходовознавець, найвизначніший дослідник історії євреїв Польщі, співзасновник Єврейського наукового інституту у Варшаві в 1928 р. Походив з відомої родини єврейських купців і друкарів, декілька поколінь яких у 19 ст. займалися книгодрукуванням у Жовкві й Львові і релігійно-богослужбові видання яких користувалися великим попитом не лише в Галичині, але й у Європі. Балабан навчався у Львівському університеті, де захистив докторську дисертацію. Після першої світової війни і до смерті жив і працював у Варшаві, зокрема викладав у єврейській гімназії, Єврейському науковому інституті, Варшавському університеті. Балабан є автором 70 історичних праць, серед яких «Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII wieku», «Dzieje Żydów w Galicyji i w Rzeczypospolitej Krakowskiej 1772-1868», «Z historii Żydów w Polsce», «Zabytki historyczne Żydów w Polsce», «Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304-1655» та ін.

¹⁹ Лілієн Ефраїм Моше, (Lilien Efraim Mosze) (1874, Дрогобич – 1925, Брауншвейг, Німеччина) – видатний єврейський графік, книжковий ілюстратор, фотограф, гравер, один з яскравих послідовників югендстилю, співпрацівник багатьох європейських журналів. Через відсутність матеріального забезпечення короткотривало навчався у Школі мистецтв в Кракові, у Віденській і Мюнхенській академіях мистецтв. Співзасновник єврейського видавництва в Берліні в 1902 р. Співзасновник і викладач Школи мистецтв і ремесел «Бецалель» в Єрусалимі в 1906 р. Учасник трьох сіоністських конгресів, автор відомого фотопортрета Т.Герцля. В 1908-1912 рр. створив 3 томи ілюстрацій до Біблії.

²⁰ Шик Артур, (Szyk Artur) (1894, Лодзь – 1951, Нью Кенаан, США) – відомий графік, книжковий ілюстратор, карикатурист. Учасник багатьох виставок в Польщі, Франції, Великобританії, США.

²¹ В бібліотеках України збереглося декілька примірників даної книги, зокрема у відділі рідкісної книги Національної наукової бібліотеки ім. В.Стефаніка у Львові зі штампом її попереднього власника Наукового Товариства Шевченка у Львові і в бібліотеці Львівського обласного єврейського благодійного фонду «Хесед Ар'є» зі штампом наукової бібліотеки м. Перемишля.

²² Бергман Гуго, (Hugo Bergmann)(1883, Прага – 1975, Єрусалим) – німецький і єврейський філософ. В 1920 р. емігрував до Палестини. Ступінь доктора він отримав в Німецькому університеті в Празі в 1905 р. В 1920-1935 рр. працював бібліотекарем Національної Єврейської бібліотеки і Бібліотеки Єврейського університету в Єрусалимі. З 1935 р. професор філософії, ректор, декан гуманітарного факультету Єврейського університету в Єрусалимі.

²³ ЦДІА, м. Львів, ф.761, оп.1, спр.2, арк.3-4.

²⁴ Там же, арк.1-13в.

Спр.3. Листи Ліщинського Ю. та Свенціцького І. до Гольдштейна М. 1941 р. 2 арк.

Документи даної справи є оригіналами листів, адресованих М.Гольдштейну стосовно його колекції. В листі І.Свенціцького, який в умовах окупації німцями Львова виконував обов'язки уповноваженого з музейних справ міста, пропонується М.Гольдштейну скласти детальний інвентарний опис його колекції. Невипадковим в даному офіційному документі, написаному на бланку музею і з печаткою музею, є фраза, яка могла бути сформульована саме І.Свенціцьким, не як уповноваженим чиновником, а як музейним працівником, який знав колекцію, розумів її значення і прагнув в міру своїх можливостей показати важливість праці М.Гольдштейна: «в цій інвентаризації – дуже відповідальній роботі – буде помічна його дочка Ірина Гольдштейн».²⁵ Лист датований 19 липня 1941 р., тобто в той час коли німецька влада почала «офіційно запроваджувати в Західній Україні антиєврейські розпорядження і закони, які діяли в польському генерал-губернаторстві з кінця 1939 р. ... трудову примусову повинність євреїв чоловічої статі з 14 до 60 років».²⁶ В таких умовах офіційне зобов'язання М.Гольдштейна займатися описом колекції хоча б якось гарантувало його від репресивних дій влади.

Спр.4. Брошура Гольдштейна М. «Децо про доступні збірки монет і медалей у Львові», 1910 р. барк.

Дану справу складає один документ, а саме перша, надрукована типографським способом, німецькомовна розвідка М.Гольдштейна, присвячена характеристиці державних і приватних нумізматичних колекцій Львова.²⁷ Це є відбитка тексту доповіді М.Гольдштейна, виголошеного ним на Міжнародному нумізматичному конгресі у Брюсселі в 1910 р. і опублікованого в матеріалах конгресу. Першим захопленням М.Гольдштейна, як колекціонера, була нумізматика і тому дана публікація важлива з точки зору характеристики її автора, який постає не лише типовим збирачем старовини, налаштованим на механічного кількісне збільшення своєї збірки, але й прагне провести аналіз і порівняння відомих йому колекцій. У вступі М.Гольдштейн зазначає, що він поставив за мету дати загальний огляд наукових інституцій, які мають гідні уваги нумізматичні колекції, характеризуючи збірки Осолінських, Міського музею м.Львова, Музею ім.Я.Собеського, Історичного музею м. Львова, бібліотеки Львівського університету, Українського Народного Дому і приватної колекції Г.Павліковського. Значення даної розвідки для сучасного вітчизняного музеєзнавства полягає в тому, що в ній міститься інформація про музейні нумізматичні колекції початку 20-го ст., які пройшли драматичний шлях розпорошення, нищення і переміщення протягом другої половини 20 -го ст. і сьогодні складають частку колекцій державних музеїв Львова.²⁸

Спр.5. Списки літератури з історії єврейського народу, мистецтва, нумізматики, ін. б/д. 13 арк.

Дана справа складається з двох списків літератури, один з яких надрукований на друкарській машинці і відповідає архівній нумерації Арк.2-6 та другий, написаний від руки олівцем і відповідає архівній нумерації Арк. 7-13. Списки включають біля 200 назв енциклопедично-довідникової літератури, монографій, окремих статей, мистецьких і виставкових каталогів, часописів з всесвітньої історії, історії Польщі, історії мистецтва, історії єврейського народу і культури, допоміжних історичних дисциплін – нумізматики, геральдики тощо німецькою, французькою, українською, польською і російською мовами. Багатотомні енциклопедичні видання і часописи представлені повними комплектами. Хронологічно списки охоплюють другу половину 19-го ст. – перші десятиліття 20-го ст., географічно – відомі світові видавничі центри країн Європи. Слід вказати, що списки були складені на належному фаховому рівні відповідно до методики бібліографічного опису видань. Найменування видань дозволяють припустити, що дані списки є бібліографічним описом бібліотеки М.Гольдштейна, яка відображала характер колекційної дія-

²⁵ ЦДА, м. Львів, спр.3, арк.2.

²⁶ Хонигсман Я. С. Катастрофа єврейства Західної України. Євреї Восточної Галиції, Західної Волині, Буковини і Закарпаття в 1933-1945 роках. – Львів, 1998. – С.126-127.

²⁷ Goldstein M. Einiges über öffentliche Münz- und Medaillensammlungen in Lemberg // Bruxelles Goemaere, imprimaer du Roi. – Bruxelles, 1910. – s.149-155.

²⁸ В Україні вищевказана розвідка М.Гольдштейна також зберігається у відділі рідкісної книги Національної наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника у Львові.

льності її власника. В списках не зазначені дати їх складання. Ймовірно, вони готувалися влітку – восени 1941 р., тобто в той час, коли І.Свенціцький, як уповноважений музейними справами м. Львова, звернувся до М.Гольдштейна з дорученням підготувати інвентарний опис його колекції.²⁹

Спр.6. Каталог виставки з історії єврейського художнього промислу, запрошення на виставку 1933 р. у Львові. 1933 р. 13 арк.

В справі зберігається каталог тимчасової виставки єврейського художнього промислу³⁰, яка була організована у Львівському музеї художнього промислу в березні 1933 р. Вступна стаття до каталогу була підготовлена директором музею Казімежем Хартлебом³¹, в якій автор вказує ім'я М.Гольдштейна як ініціатора заснування єврейського музею у Львові, висловлене ним ще в 1909 р. В каталозі подано повний перелік предметів, які були експоновані на виставці, що охоплює 570 найменувань. Предмети на виставку були надані єврейськими громадами і синагогами ряду галицьких міст, зокрема Львова, Бродів, Тернополя, а також приватними особами, зокрема відомим діячем львівської єврейської громади і збирачем єврейських старожитностей, др. Марком Райхенштайном³² і М.Гольдштейном. За визначенням хранителя Єврейського музею у Львові, автора його каталогу і графіка Людвіга Лілієна³³, саме виставка 1933 р. була новим імпульсом для єврейської еліти міста у реалізації Єврейського музею вже в наступному, 1934 р.³⁴ Даний каталог належав до бібліотеки М.Гольдштейна, про що свідчить штамп його власника на обкладинці каталогу.

Спр.7. Графіка Гординського С., подарована Гольдштейну М. 1929 р. 3 арк.

В даній справі знаходиться графічна робота сучасника і знайомого М.Гольдштейна, українського графіка Святослава Гординського.³⁵ На цупкому папері кремового кольору чорним чорнилом зображений єврей в типовому для хасидів 18-го ст. одязі на фоні синагоги. Під малюнком зроблений С.Гординським дарчий напис: «Пану Максиміліяну Гольдштейнові в подяку за показання його цінної збірки жидівської старовини. С.Гординський. 1929». На другому такому ж аркуші чорним олівцем подано пояснення до самого твору: „1) Postoi przedstawia Zyda tak, jak była przedstawiana u nas na obrazach 18 w. 2)

²⁹ ЦДА, м. Львів, спр.3, арк.2.

³⁰ Tymczasowy Katalog wystawy żydowskiego przemyslu artystycznego. – Lwów, 1933. – 16 s.

³¹ Хартлеб Казімеж (Kazimierz Jan Hartleb) (1886, Зимна Вода, Львівська обл. – 1951, Торунь) – польський історик, професор Львівського і Торунського університетів. Після закінчення гімназії навчався на філософсько-історичному факультеті у Львівському університеті, де в 1909 р. захистив докторську дисертацію. З 1920 р. працював доцентом історії польської культури, а з 1931 р. – професором у Львівському університеті. Після нетривалого перебування в Катовіцах, повернувся до Львова і працював директором Музею художнього промислу. Автор понад 150 праць з історії культури та історії реформації.

³² Збірка єврейського декоративного мистецтва М.Райхенштайна після його смерті була передана дружиною Адою Райхенштайн до Єврейського музею у Львові на умовах депозиту, де експонувалася до часу реорганізації музею в 1939 р.

³³ Лілієн Людвіг (1897, Підволочиськ – 1957, Париж) – польський графік і художник. Вивчав медицину у Львові. Брав участь у виставках у Львові, Кракові, Варшаві. Займався сценографією, виготовленням театральних декорацій. З часу відкриття Єврейського музею у Львові у 1934 р. і до весни 1937 р. переїзду до Парижу працював хранителем музею. Під час війни брав участь в русі Опору, а після війни представляв Союз польських артистів у Франції.

³⁴ Muzeum żydowskiej Gminy wyznaniowej we Lwowie. Ul. Bernsteina 12. – Lwów, 1934, Drukarnia Artura Goldmana. – s.2.

³⁵ Гординський Святослав (1906, Коломия – 1993, Верона, Нью-Джерсі, США) – український художник, графік, поет, перекладач, редактор, журналіст, мистецтвознавець, літературознавець. Навчався в Художній школі Олекси Новаківського у Львові, в Берлінській академії мистецтв, Українському науковому інституті в Берліні, в Модерній академії Ф.Леже в Парижі. В 1931 р. організовує Асоціацію незалежних українських митців у Львові, редагує її часопис «Мистецтво». С.Гординський здійснив художні переклади українською мовою творів західноєвропейських поетів, які увійшли у видання «Поети Заходу. 60 перекладів з поезії латинської, італійської, французької, англійської, американської, німецької, польської». С.Гординський був учасником багатьох міжнародних художніх виставок в різних країнах Європи і Америки. Після смерті С.Гординського згідно його заповіту частина зібраної ним бібліотеки і архів передані до Національного музею у Львові.

Budynek w tyle – synagoga w ukrajńskim stylu (wzięta z ks. I.Grabara: Architektura na Ukrainie. 3) Ornament z tej samej synagogi – wpływu ukrajńskiego barocco”.³⁶ Окрім мистецької цінності твір, зокрема дарчий напис на ньому, є важливим джерелом до біографії його автора С.Гординського і М.Гольдштейна. Більш як половину свого життя С.Гординський прожив за кордоном і його художні твори знаходяться в багатьох країнах світу. У вітчизняних музеях зберігається частка його творчої спадщини і тому знання про місце зберігання кожного твору художника є важливими для дослідників його творчості і для музейних співробітників – організаторів виставок. Щодо М.Гольдштейна, то вищевказаний напис підтверджує той факт, що колекція, яка знаходилася у його приватному помешканні по вул. Новий Світ, 15 в квартирі № 6, була фактично першим єврейським (хоча й приватним) музеєм у Львові, відкритим для наукової і мистецької громадськості. Адже Єврейський музей при Єврейській громаді м. Львова був відкритий лише 17 травня 1934 р. в залах другого поверху будівлі громади по вул. Бернштайна, 12.³⁷

Спр.8. Інвентарний опис фонду. 1986 р. 2 арк.

Таким чином, особовий фонд М.Гольдштейна складають: а) особисті документи фондоутворювача (свідоцтва, посвідчення, довідки); б) стаття М.Гольдштейна «Einiges über öffentliche Münz- und Medaillensammlungen in Lemberg» – Bruxelles, 1910; в) списки літератури; г) два листи М.Гольдштейна до різних осіб; д) два листи різних осіб до М.Гольдштейна; е) Tymczasowy Katalog wystawy żydowskiego przemysłu artystycznego. – Lwów, 1933. є) Графіка С.Гординського 1929 р. Два друкованих документи «Tymczasowy Katalog wystawy żydowskiego przemysłu artystycznego» і стаття « Einiges über öffentliche Münz- und Medaillensammlungen in Lemberg» належать сьогодні до бібліографічних рідкісних видань. Графічна робота С.Гординського з автографом автора є одним з не багатьох мистецьких творів графіка довоєнного періоду, які дійшли до наших днів. Хронологічно особисті документи поділяються на дві групи, що містять інформацію про різні періоди життя М.Гольдштейна: а) два документи, які стосуються його народження, тобто 1880 р. і його одруження, відповідно – 1917 р.; б) група документів 1939-1941 рр. – останніх трагічних років життя М.Гольдштейна.

Вибір документів для публікації в даному огляді обумовлений рядом обставин: а) нижчеподані документи є небагато чисельними збереженими документами, важливими для відтворення біографії М.Гольдштейна; б) частина документів є офіційними документами, якими послуговувався М.Гольдштейн у взаємовідносинах з представниками органів влади; в) в документах міститься характеристика особистості М.Гольдштейна і оцінка його внеску в розвиток єврейської культури і музейної справи Львова. В цілому документи фонду є важливим джерелом з історії галицького єврейства кінця ХІХ ст. – першої половини ХХ ст., а також історії музейної справи в Галичині, історії взаємостосунків людей різних національностей, але єдиних загальнолюдських моральних принципів.

Орфографія та синтаксис документів збережені.

ДОДАТКИ

1.

Odpis wierzytelny

Urząd metrykalny izz. we Lwowie. L.88495. Dziennik ustaw kraj. L. 53876. Formularz zał.45. Swiadectwo urodzenia. Ze strony Urzedu metrykalnego izr. Potwierdzia się niniejszem, na podstawie tut. Ksiągi Urodzin z roku 1880 Tom II. Stron.165. poz.1058, że „Maksymilian Goldstein”, syn Izaka Hersza Goldstein, kupca we Lwowie i jego ślubnej małżonki Elki Fradeli z domu Baum, urodził się we Lwowie dnia dziewiątego Grudnia Tysiąc ósmot ośmdziesiątego (9.Grudnia 1880 r.) i został obrzezany dnia 16. Grudnia 1880 roku. – Akuszerka Sara Sicher była pomocną przy jego urodzeniu. Obrzezania dokonał Osias Mayer Rosenthal. Jako świadkowie podpisani są: Ozyasz Kauf i Simon Ber Anis.

³⁶ ЦДІА, м. Львів, ф.761, оп.1, спр.7, арк.3.

³⁷ В 1990 р. вул. Бернштайна була перейменована на вул. Шолом Алейхема. Будинок, в якому до 1939 р. знаходилася Управа Єврейської релігійної громади м. Львова і її Єврейський музей, зберігся до наших днів.

Urząd metrykalny izr. Lwów dnia 20. Czerwca 1895. L.S. Podpis nieczytelny mp. Prow. Metryky.

Notariusz w Krakowie Dr. Jan Mykinski
ЦДІА, м. Львів. Ф.761. Оп.1. Спр.1. Арк.2.

2.

Tempelbauverein des VIII Bezirkes der Stadt Wien. VIII. Neudeggasse 12.
Trauungs - Zeugnis

Von dem Unterzeichneten wird hiermit bezeugt, dass am einundzwanzigsten des Monates Maerz im Jahre Eintausend neun hundert und fünfzehn, 21-ten Maerz 1915., das Brautpaar: Herr Maximilian Goldstein, Bankbeamter geboren in Lemberg am Jahre 1880, zuständig nach Lemberg, wohnhaft in Wien III. Wassergasse 36. Sohn des Herrn Herman Goldstein und dessen Ehegattin Frau Elise geborenen Baum mit der Jungfrau Nusia Fanny Löwenkron geboren in Lemberg am 23 Dezember 1896, zuständig nach Lemberg wohngaft in Wien VIII. Laudengasse 28. Tochter des Herrn Leon Löwenkron und dessen Ehegattin Dora, geborenen Hahn in Gegenwart der Beistände, der Herren: Karl Hahn, Gutsprächter Szerszeniwce und Hermann Goldstein, Gandelsagent in Lemberg von dem Gefertigten in Wien im Israel. Tempel VIII. Neudeggasse 12 nach bürgerlichen Gesetzen und israelitischen Gebräuchen getraut worden ist.

Eingetragen in dem Trauungs-Protokolle d. israelitischen Kultusgemeinde in Wien, VIII. Bezirk, Neudeggasse 12.

Zur Bestätigung dessen nachstehende eigenhändige Fertigung nebst Amtssiegel
Wien. Den 27 April 1917.

L.S. gez. Dr. Moritz Bauer m.p.

Dr. Moritz Bauer, Rabbiner des Tempelbauvereines im VIII. Bez. Neudeggasse 12. Gemein-derabbiner der isr. Cultusgemeinde Wien.

Львів, 1940 року листопада 20 дня. Я, нотаріус 4-ї Міської Львівської Державної Нотаріальної Контори, свідчу вірність цієї копії з оригіналом. В оригіналі ніяких дефектів не було. Одержано держоплати 1 крб. По реєстру № 12697. В копії цієї окреслено одне слово нечит. Печатка. Підпис.

ЦДІА, м. Львів. Ф.761. Оп.1. Спр.1. Арк.1.

3.

Львів 12 жовтня 1939 р.

Посвідчення 308/39

Управа Культурно-Історичного Музею Наукового Товариства Шевченка у Львові посвідчує отсим, що тов. Максиміліян Гольдштайн займається у Львові від кількадесяти літ єврейською старовиною, етнографією, артистичним промыслом та графікою і має з цього обсягу велику власну збірку – єврейський музей – який був досі приступний для фахових студій та широких кол відвідувачів. Супроти цього приватне мешкання тов. М.Гольдштайна, у якому міститься згаданий музей, заслуговує в цілості на охорону зі сторони властей. Цим буде тов. Максиміліяну Гольдштайну дана змога вести далі його успішну працю біля зберігання та виучування єврейської старовини.

За Управу Музею Я.Пастернак / підпис/

Печатка Музею Наукового Товариства Шевченка у Львові

ЦДІА, м. Львів. Ф.761. Оп.1. Спр.1. Арк.3

4.

Załącznin 1

Poświadczam, że znam tow. Maksymiliana Goldsteina tak z jego pracy organizacyjno-naukowej w tej dziedzinie. Biorąc pod uwagę jego wieloletnie doświadczenie i erudycję w powyższym przedmiocie, uważam, że zasługuje na umożliwienie mu dalszej pracy na stanowisku kustosza, wzgl. dyrektora Museum żydowskiego we Lwowe, nad umiłowaną przez niego kulturę i sztukę ludu żydowskiego.

We Lwowe, dnia 21 listopada 1939

Петент займається пам'ятками єврейської старовини від 1912 р.

Вповні годжуся, щоб т. Максиміліян Гольдштейн став хранителем і організатором єврейського музею у Львові.

23. XI.1939 Підпис: Ларіон Свенціцький
Підпис: Rudolf Mękicki, kustosz Muzeum Narodowego
Підпис: Dr. A.Czołowski, b. Dyrektor Muzeów we Lwowie
Підпис: Проф., Др. Ярослав Пастернак. Директор культурно-історичного Музею Наукового товариства ім. Шевченка у Львові
Підпис: Dr. Ksawery Piwocki, dyrektor M.Muzeum Przemysłu Artystycznego
Підпис: Prof.Aleksandr Prusiewicz, kustosc Muzeum Etnograficznego: Popieram p. Maksymiliana Goldsteina, znam jego pracę i osobie.

ЦДДА, м. Львів. Ф.761. Он.1. Спр.1. Арк.4

5.

Zawodowy Związek Pracowników Bibliotek, Archiwów i Muzeów we Lwowie,
ul. Czarnieckiego 1.

Професійний Союз працівників Бібліотек, Архівів и Музеїв у Львові, ул. Чарнецького 1.
№ 206/39 We Lwowie, dnia 24 listopada 1939

Zaświadczenie

Zarząd Zawodowego Związku Pracowników Bibliotek, Archiwów i Muzeów we Lwowie zaświadcza niniejszem, że tow. dr: Maksymilian Goldstein, zamieszkały obecnie przy ul.Nowy Swiat 15, znany nam jako wytrwały od wielu lat badacz etnografii i sztuki żydowskiej, autor dzieła: „Kultura i sztuka ludu żydowskiego”, wydanego we Lwowie w r.1935, kolekcjoner i działacz muzealny w dziedzinie umiłowanej przez siebie nauki, jest zarejestrowany w spisie bezrobotnych kandydatów na pracowników muzealnych, prowadzonym przez nasz Związek Zawodowy.

Ze względu na zasługi w dziedzinie muzealnej i badań naukowych w zakresie etnografii i sztuki ludu żydowskiego, przowadzonych przez tow. GOLDSTEINA przez 40 lat, dalej ze względu na zainicjowanie przezeń utworzenia Muzeum żydowskiego we Lwowie i zebranie przez niego poważnych zbiorów własnym trudem i kosztem, Zarząd Związku Zawodowego Pracowników B.A. i M. Uważa tow. dra Maksymiliana Goldsteina jako najpoważniejszego i najwybitniejszego kandydata na kierownika Muzeum żydowskiego we Lwowie i pozwala sobie polecić Go na ewentualnego dyrektora, względnie kustosza tegoż Muzeum, zgodnie z opinią wielu dyrektorów muzeów lwowskich udzieloną pisemnie w oddzielnym akcie.

Za Zawodowy Związek Pracowników Bibliotek, Archiwów i Muzeów we Lwowie, ul. Czarnieckiego 1.

Władisław T.Wislocki Kazimierz Zurawski wiceprezes Związku wiceprezes Związku

ЦДДА, м. Львів. Ф.761. Он.1. Спр.1. Арк.10

6.

Справка

Цим стверджується, що гр. Гольдштайн Максиміліян Германович, його жена Гольдштайн Фанні Леонівна й його дочка мешкають дійсно у Львові по вул. Новий Світ №15 кв.6 від 1918 р.

Справку цю видається для вжитку. Львів 15 жовтня 1941.

Печатка Домової Управи 592 Житлового Управління Червоноармійського району м.Львова.

ЦДДА, м. Львів. Ф.761. Он.1. Спр.1. Арк.16

7.

Bescheinigung

Es wird hiermit bescheinigt, dass die Wohnung des Maximilian Goldstein samt Familie, Nowy Swiat-Gasse №15 Tür 6 mit dem Möbel und den Kunstgewerblichen Sammlungen unterliegen dem Schütze des Kunstgewerbe - Museum in Lemberg, welches die wissenschaftliche Sammlung als Depot übernimmt.

Für die Vollzähligkeit und Unversicherheit der Objekte ist persönlich der Organisator und Eigentümer der Sammlung, Maximilian Goldstein, verantwortlich.

Lemberg, am 7 Juli 1941

Stempel «Музей Художньої Промисловості»

Unterschrifte: Direktor Dr. Ksawery Piwosky

Lischtchynskyj Julian – Kommissär des Kunstgewerbe-Museum in Lemberg

ЦДДА, м. Львів. Ф.761. Оп.1. Спр.1. Арк.19

8.

Національна Фундація «Національний Музей у Львові» вул. Мохнацького, 42

Пану Максиміліяну Гольдштайну ул. Новий Світ 15 кв.6

Як власникові приватної збірки жидівської старовини, доручаю преджити до 3-х днів загальний числовий стан збірки, по відділам і до 3-х місяців подрібний інвентар.

Приймаю до відома, що пану в цій інвентаризації – дуже відповідальній роботі – буде помічна його дочка Ірина Гольдштайн.

Львів – 19 липня 1941 р.

Печатка Національної Фундації «Національний Музей у Львові».

Підпис: І.Свенціцький, уповноважений для музейних справ міста Львова.

ЦДДА, м. Львів. Ф.761. Оп.1. Спр.3. Арк.2.